

УДК 159.9.01

Маслюк Андрій Миколайович, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник лабораторії загальної психології та історії психології імені В. А. Роменця Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України

e-mail: andrumia@ukr.net

**ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ Т. ШЕВЧЕНКА У ТВОРЧОМУ
ДОРОБКУ С. БАЛЕЯ**

Анотація

В статті розглядається творчий доробок фундатора західноукраїнської школи психології, професора, доктора філософії та медицини, члена НТШ, академіка Польської Академії Наук, автора першого підручника українською мовою з психології – Степана Балея. Акцент зроблено на дослідженні праць: «З психології творчості Шевченка» (1916), «Трійця в творчості Шевченка» (1925).

С. Бaley, за вихідну позицію психоаналізу творчості Шевченка використовує грецький міф про Ендиміона та Селену. Маємо яскравий приклад міфу про Ендиміона з непрямою ідентифікацією поета й головного героя Яреми у частині «Гайдамаків», а у вірші «Мені тринадцятий минало» Шевченко виразно змальовує себе самого.

Ідеальна жіноча постать Шевченка є з одного боку формою, під якою автор об'єктивує нутро власної душі, й одночасно є сублимованим образом його матері. І звідси своєрідна прикмета його жіночої постаті, а саме – що вона є звичайною жінкою, наймичкою, покриткою, а рівночасно – святою.

У Шевченка мали місце деякі психопатологічні особливості його психіки у вигляді аритмоманії та нав'язливих ідей, що у підсумку було проявом психастенії або неврозу. Проте саме такі особливості психіки поета дали змогу Шевченку стати геніальним пророком України.

Ключові слова: *особистість, Степан Бaley, Шевченко, психіка, міф Ендиміона, культ материнства.*

Андрей Николаевич Маслюк, кандидат психологических наук, старший научный сотрудник, старший научный сотрудник лаборатории общей психологии и истории психологии имени В. А. Роменца Института психологии имени Г. С. Костюка НАПН Украины

ПСИХОЛОГИЯ ЛИЧНОСТИ Т. ШЕВЧЕНКО В ТВОРЧЕСТВЕ

С. БАЛЕЯ

Аннотация

В статье рассматривается творчество основателя западноукраинской школы психологии, профессора, доктора философии и медицины, члена НОШ, академика Польской Академии Наук, автора первого учебника на украинском языке по психологии – Степана Балей. Акцент сделан на исследовании трудов: «Из психологии творчества Шевченко» (1916), «Троица в творчестве Шевченко» (1925).

С. Балей, за исходную позицию психоанализа творчества Шевченко использует греческий миф о Эндимионе и Селене. Есть яркий пример мифа о Эндимионе с косвенной идентификацией поэта и главного героя Яремы в части «Гайдамаки», но в стихотворении «Мне тринадцатый проходило» Шевченко выразительно описывает себя самого.

Идеальная женская фигура Шевченко есть с одной стороны формой, в которой автор объективирует нутро своей души и одновременно есть сублимированным образом его матери. И отсюда своеобразная примета его женской фигуры, а именно – что она и обычная женщина, служанка, покрывка, а одновременно – святая.

У Шевченко имели место некоторые психопатологические особенности его психики в виде аритмомании и навязчивых идей, в итоге было проявлением психастении или невроза. Но такие особенности психики поэта позволили Шевченко стать гениальным пророком Украины.

Ключевые слова: *личность, Степан Балей, Шевченко, психика, миф Эндимиона, культ материнства.*

Andriy Maslyuk, Candidate of Psychological Sciences, Senior Researcher, Senior Researcher of General Psychology and History of Psychology Department named by V.A. Romenets of the Institute of Psychology named by G.S. Kostiuk of NAPS of Ukraine

THE PSYCHOLOGY OF T. SHEVCHENKO'S PERSONALITY IN CREATION OF S. BALEY

Summary

The article deals with the creative work of the founder of the Western Ukrainian school of psychology, professor, doctor of philosophy and medicine, member of the National Academy of Sciences, academician of the Polish Academy of Sciences, author of the first textbook in Ukrainian on psychology: Stepan Balei. The emphasis is on the study of works: «From the psychology of creativity Shevchenko» (1916), «Trinity in the creativity of Shevchenko» (1925).

S. Balei, for the initial position of the psychoanalysis of Shevchenko's creativity uses the Greek myth of Endymion and Selene. There is a vivid example of the Endymion myth with the indirect identification of the poet and the main character of Yarema in the part of «Haydamak», but in the poem «I was thirteen» Shevchenko expressively describes himself.

The ideal female figure of Shevchenko is on the one hand a form in which the author objects the interior of his soul and at the same time has a sublimated image of his mother. And hence the peculiar sign of his female figure, namely, that she is an ordinary woman, a servant, a cover, and at the same time a saint.

Shevchenko had some psychopathological features of his psyche in the form of arrhythmia and obsessive ideas, as a result was a manifestation of psychasthenia or neurosis. But such features of the psyche of the poet allowed Shevchenko to become a genius prophet of Ukraine.

Keywords: *personality, Stepan Balei, Shevchenko, psyche, Endymion myth, cult of motherhood.*

Постановка проблеми і актуальність дослідження. Немає пророка у

своєї Вітчизни – ці слова влучно пасують до життя С. Балея. Якщо власній державі не потрібні особистості вищого гатунку, то поціновувачем їхнього таланту стають інші країни. Ми маємо безліч прикладів минулого й сьогодення, де не цінується людина власною державою, а, втративши її, ми з гордістю або заздрістю до таланту відмічаємо, що це ж з України. Це стосується різних сфер діяльності: спорт, мистецтво, політика, наука тощо. До когорти «відкинутих» – (виділено нами М.А.) належить С. Балею – непересічна особистість, що своєю творчістю вписала своє ім'я в польську психологію як один із фундаторів педагогічної психології та українську – перший підручник з психології та логіки українською мовою тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На жаль, науковій спільноті мало відомими залишаються власні психологічні здобутки минулих XVII-XIX століть та української діаспори зокрема. Ми маємо низку публікацій авторів (Л. Бондаренко, М. Верніков, О. Гевко, П. Петрюк, І. Петренко, В. Ханас та ін.), які за останні два десятиліття сформувавши інтерес до постаті С. Балея – психолога, психіатра, невролога, ініціатора психічної гігієни, одного із засновників педагогічної психології, але лише для обмеженого кола науковців. То ж сподіваємося, що наша розвідка познайомить не тільки наукову спільноту, а й інших зацікавлених осіб з талановитим сином України.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. В силу певних суспільно-політичних обставин минулого століття мало представленими на науковому рівні України залишаються здобутки психологів української діаспори. Можна з сумом констатувати, що навіть фахівці галузі не досить знайомі з творчістю українців за кордоном.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження поглядів С. Балея на особистість через призму психоаналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Степан Балею є фундатором західноукраїнської школи психології, професор, доктор філософії та медицини, член НТШ, академік Польської Академії Наук, а

також автор творів «З психології творчості Шевченка» (1916), «Нарис психології» (1922), «Замітка про вплив гіпнозу на сон» (1924), «Трійця в творчості Шевченка» (1925), «Потреби педагогічної психології» (1929), «Тестові дослідження і застосування психоаналітичного методу у польських школах» (1929), «Психологія жінки і чоловіка» (1930), «Психологія виховного контакту» (1932), «Характерологія і типологія дітей та молоді» (1933), «Питання методів дослідження інтелекту» (1933), «Психологічна проблематика підліткового віку» (1950), «Вступ до соціальної психології» (1959) та ін. Маємо пам'ятати, що перші підручники українською мовою з психології та логіки були написані саме С. Балеєм, якого також називають батьком педагогічної психології у Польщі. Вчений розробив психологію виховання, в якій розглядав виховний процес з позиції розроблюваної ним генетичної (динамічної), вікової психології, психології розвитку. Він пропонував теорію педагогіки, яка виходить від людини й являє сучасний варіант гуманістичної педагогіки, що ґрунтується на традиціях принципу природовідповідності у навчанні й вихованні.

Враховуючи багатогранність творчості вченого, зупинимо свою увагу на психоаналітичній спробі осягнення творчості Тараса Григоровича Шевченка у роботі «З психології творчості Шевченка» (1916 р.). Варто наголосити, що це було здійснено також вперше. З біографічних даних С. Балея нам відомо, що він навчався психоаналізу у Відні у самого З. Фрейда.

Автор використовує у своїй науковій розвідці не традиційні психоаналітичні комплекси Едіпа та Електри. Важливою вихідною позицією психоаналізу С. Балеєм творчості Шевченка є використання грецького міфу про Ендиміона та Селену. Нагадаємо, що за легендою Ендиміон надзвичайно вродливий юнак у якого закохалася богиня місяця Селена, яка приспала його, щоб поцілувати й пестити. Сон Ендиміона – є синонімом тривалого сну. Автор, тим самим, наголошує на тому факті, що більшість творів різних митців містять приклад «ендиміонівського» любовного ставлення, коли

героїня багата, а закохується у бідного хлопця, який є лише мрійником і не насмілюється наблизитися до свого щастя.

Така психологія головних героїв привертала увагу й інших авторів. Зокрема, поведінка Ендиміона яскраво змальована у повісті К. Гамсуна «Голод», де головний герой несміливий, мовчазний, брудний, голодний, немитий, до половини одягнений зустрічається з молодою красивою таємничою жінкою, яка кидається йому на шию: «Раптом вона зробила рішучий рух і піднесла вуальку високо, аж на чоло; секунду ми дивились один на одного. Яялі! Мовила, вона піднеслась, обійняла мене руками за шию і поцілувала мене в уста. Єдиний раз, швидко, одурманююче швидко в уста...» [2, с. 82].

С. Балей застосовує міф про Ендиміона роблячи психологічні нотатки творчості й Словацького: «Про долю марив я Ендиміона, / Я мріяв, що ясна з небес богиня, / В вінку троянд, окрилена прилине / В промінні місячнім, мов сон розквітне, / Чолом до мене схилиться привітно, / Й зіллються нам уста в палкім тремтінні...» [2, с. 81]. Є категорія людей для яких є характерними таке мрійництво. Тобто не коханець здобуває собі коханку, вона сама робить його щасливим, а він пасивно користується небаченими щедротами. А якщо коханка не виявить ініціативи, то тоді мрійники шукають компенсацію у власних мріях. Хоча б десь там, поза межами дійсності, доторкнутися до об'єкту бажань.

С. Балей приходиться до висновку, що сам поет Словацький мав «комплекс Ендиміона» – (виділено нами М.А.) і змальовував такий вид любові мрійника описуючи себе, свої відчуття, бажання, мрії в образі головного героя Філона в «Балладині». Аналізуючи іншу поему Словацького «В Швейцарії» С. Балей висловлює припущення про те, що поет розповідає свою історію використовуючи Ендиміонів міф. Коханець пасивний, жіночний і саме від жінки виходить ініціатива й зізнання у коханні: «Та слухайте! Раз голос піднесла / Вона при давній Теллевій каплиці – / «Люблю!» сказала, пурхнула, мов птиця» ...» [2, с. 83].

Психологічний аналіз стосунків коханця і коханки нагадує нам ставлення матері до інфантильної дитини, яка пасивна й має підпорядковуватись волі матері. Далі аналізуючи біографію Словацького С. Балея знаходить вихідні положення такої психології поета. Рано помер батько, виховувався у жіночому оточенні, де був дитиною «пестованою». Таке дитяче ставлення сформувало у поета Ендиміонівську форму поведінки з жінками, яка проявлялася у його поемах. Невдале перше кохання до Людвікі, яка була старшою призвело, до травматизації душі поета. Він бачив видіння, де кохана сама приходила до нього, щоб кохатися, а дійсність була іншою. І чим більше враженими відмовою були амбіції поета, тим більшу компенсацію давало таке видіння. Це було видом помсти непоступливій коханці. На думку С. Балея, люди такого типу відчувають деяку відразу до світу й намагаються обмежити контакти з ним. До цієї категорії людей належав Словацький. І маємо пам'ятати, генії залишаються дітьми ціле життя, що з точки зору психоаналізу є буденним явищем.

Нездійсненне мрійництво, у різних формах, наскрізно пронизує творчість і Тараса Шевченка. Ми переконані, що не було б того Шевченка пророка України, у випадку радісного, безтурботного дитинства малого Тараса. «Сумна історія Шевченкової молодості відома. Ще поки жила його добра мати, а дітьми в хаті опікувалася «ніжна й терпелива нянька» сестра Катерина, дитячі дні хлопчини минали на радощах повної свободи, на забаві та гуляннях посеред гарної природи, у теплі любові до нього» [5, с. 178].

Однак травматизація дитини була грандіозною: рано померла мати; улюблена нянька Катерина покинула хату; з'явилася зла мачуха з дітьми; в школі почав викладати ще більший деспот, ніж звільнений пройдисвіт Совгир, п'яниця Богорський; досить швидко не стало батька. Школа під керівництвом дяка Богорського, який не тільки морив голодом, але й сильно бив, була єдиною розрадою. Врешті Тарас «віддячив вчителю» і втік. Згадуючи своє дитинство, Тарас Григорович писав про свою діряву сіреньку свитину, брудну сорочку, а шапки й чобіт не було і взимку. У своїй

автобіографії Шевченко навмисно не подає детального опису подій свого дитинства.

Вплив негативних дитячих переживань залишив свої відбитки на психіці поета, що виявлялося досить часто в нез'ясованому смутку й пригніченні: «А іноді така печаль / Оступить душу, аж заплачу. / А ще до того, як побачу / Малого хлопчика в селі. / Мов одірвалось од гіллі, / Одно-однісіньке під тином / Сидить собі в старій ряднині. / Мені здається, що се я, / Що це ж та моло[до]сть моя» [4, с. 505–506].

Якщо захисні механізми психіки поета, зокрема регресія усвідомлюється, то стає зрозумілою причина власної поведінки, яка викликає смуток, тобто з'являється образ його власного минулого. Якщо ж захисні механізми психіки не усвідомлюються, то прояви регресії часто виявлялися в частих меланхолійних настроях митця. У поезії Тарас Шевченко, ніби відкриває іншу сторону своєї невідомої душі, яка має свій світ, часто сумує, плаче з причини, йому ближче невідомої. Ця кордоцентричність кобзаря є порушником його спокою душі, він спілкується часто з «серцем» на інтимні теми, ніби мати зі своєю дитиною, намагаючись зрозуміти, що в нього болить, турбує та веселить. В поезії «Я не нездужаю, нівроку» автор зазначає: «І серце жде чогось. Болить, / Болить, і плаче, і не спить, / Мов негодована дитина...» [4, с. 573].

Тобто в образі «серця» за задумом поета, виступає знедолений образ дитини-сироти: вбогої, голодної, замученої недобрими людьми та долею лихою побитої. Власне дитяче горе кобзаря, його поранена душа, оживала в ньому внаслідок несвідомих регресій, була в ньому саме тим його «серцем», що наводило негативні переживання на душу [5]. Отже, Тарас Григорович опосередковано через свої твори представляв несвідомо трагедію свого дитинства.

Які ж твори Шевченка вказують нам на міф про Ендиміона? На думку С. Балея, це частина «Гайдамаків», де змальовується любов Яреми до Оксани і вірш «Мені тринадцятий минало». В першому творі поет не вказує прямо на

ідентифікацію себе з Яремою – сирота вбога над якою потішаються: «... а від жида мусить зносити кепкування, що він «хамів син», любить Оксану, титарівну» [3, с. 147].

Головний герой мріє про той час, коли він роздобуде срібло й золото і тоді «посадить свою любку як гетьманшу» й буде дивитися на неї до самої смерті. Однак реальність повертає Ярему до вбогості, зневіри, розпачу, оскільки він не багатий і не рівня Оксані: «Та власне в такий момент приходить вона, «злітає з неба» до нього як зоря («Одпочинь, моя ти зоре, ти з неба злетіла!»). Зневіра щезає, розтоплюється в обіймах і поцілунках» [там само, с. 147].

Отже, маємо яскравий приклад міфу про Ендиміона з непрямою ідентифікацією поета й головного героя Яреми, а у вірші «Мені тринадцятий минало» Шевченко виразно змальовує себе самого. Він у ролі малого хлопчика, що пасе ягнят: «Чого так весело було? / Господнє небо, і село, / Ягня, здається, веселилось! / І сонце гріло, не пекло!» [4, с. 378].

Разом із сонцем зникає радість у головного героя і на душу налягає тяжкий сум: «Не дав Бог мені нічого!... / І хлинули сльози, / Тяжкі сльози!...» [4, с. 379].

Але сталося чудо й з'являється дівчина немов грецькі богині, які сходили з неба приголубити героїв відданих її опіці: «Прийшла, привітала, / Утирала мої сльози / І поцілувала...» [там само, с. 379]. Маємо чергову трансформацію головного героя: спочатку безпричинна радість, потім раптовий сум, розпач і знову велична мить щастя. На думку С. Балея, не можна вірити у те, що тринадцятилітня дитина здатна відчувати так емоційно, що наштовхує автора на «враження містичної глибини» самого Кобзаря. І далі С. Балей намагається знайти мотиви такої поведінки поета. Така мрійливість може бути пов'язаною з самотністю, що супроводжувала митця все життя: хлопцем ховався у бур'янах або коли дорослим пересиджував безкінечні години в казармі. Інша обставина мрійливості Шевченка пов'язана з тугою поета за молодістю, яка промайнула «без

пригод». Не було повноцінного та щасливого кохання, не було тривалого життєвого захисту – бездомний цілий його вік. Також соціально-політичні настрої в суспільстві йшли в розріз ідеалізові поета щодо України. Ці та інші обставини зумовили той факт, що душа поета мала віднайти власний вихід із ситуації. Шевченко належав до тієї категорії людей, в яких багатство душі й глибина творчості були не вичерпними. Розвинену занадто сильно індивідуальність поета не могли поглинути зовнішні впливи, тобто поетове «Я» занурювалося в море суспільного організму, проте воно не могло розтопитися в ньому. Шевченко обрав інший шлях, а саме відсторонення від дійсності й створення свого фантастичного світу: «... в котрім подібно як курці опіуму переживають у пишних візіях те, чого відмовила їм дійсність» [3, с. 149].

Мрія в такому випадку має приспати бажання, якщо не можна її задовольнити в реальності. В своєму щоденнику Шевченко зазначає: «Надія властива і малим, і великим, і навіть дуже матеріалістичним, і позитивним людям... Вона, прекрасна, і у всемогучого мудреця, і у бідного хлібороба, і у мене мізерного все і все голубить довірливу фантазію і вколисує недовірливий розум своїми чарівними казками, в котрі кожен з нас так радо вірить» [там само, с. 151].

Але маємо відзначити реалізм фантазій поета, оскільки має місце глибоко вкорінений в душу сенс дійсності. Дійсність ворожа, зла, непристойна, що усвідомлювалася поетом і через внутрішній фантастично-ідеалістичний світ митця з'являлася на зовні у вигляді поезії, малюнку.

Безсумнівно, що в творчості Тараса Григоровича провідною темою звучало співчуття до пригнічених і покривджених, але не менш важливою була тема материнства.

Поетів культ жіноцтва, а особливо пошана до материнства, його ніжне ставлення до «незаконних» матерів-покриток є не лише проявом суспільної позиції автора, виразом його любові до ближніх і співчуттям до покривджених, але й має стосунок до особистої сторони Шевченка. Це

показник психічних процесів, оскільки поет втратив рано власну матір. Тарас Григорович, переживаючи цю кризу, намагається віднайти душевну рівновагу, що супроводжує його сирітство.

Культ поета для материнства є зусиллям здобути у світлі творчої уяви назад те, що забрала дійсність. Глибока риса болю, що супроводжує більшість жіночих образів, терпіння, спричинене лихою долею, що кидає напризволяще святість душі й тіла, робить з жінок терплячих мучениць. З точки зору психоаналізу, це перенесення поетом на жіночі постаті власного «Я», тобто те святотатство, що зустрічається в його поезії є праобразом святотатства, що довершується у самого автора на цінностях власної душі. Святість, що в образах тих жінок відображається з їх осквернення, є святістю його власної душі, що виходить з неповинного страждання [3].

Отже, жіночі постаті Тараса Григоровича не є свідомо надуманою алегорією його психічного світу. Адже поет завжди прагнув відтворити постаті реального життя. Символами вони стають тому, що поет несвідомо підкладає зміст власної душі.

У «Наймичці» головною героїнею виступає матір-покритка Ганна, при творенні цієї постаті приховується образ матері Шевченка, з якими він несвідомо ідентифікує її так, як себе з дітьми тих матерів. Наймичка, що є неначе ангел-охоронець, щоб допомогти дитині-байстрюку, є психологічно спорідненою з постаттю дівчини Оксани з «Мені тринадцятий минало», яка приходиться потішати малого сироту. Тарас Григорович, відчуваючи тугу за матір'ю, й у мріях материнську постать порівнював з постаттю Наймички, а сам автор перебував у ролі Марка. Отже, постать матері у мрії поета набирала рис матері-покритки, яка кидає свою дитину й залишає чужим людям, аналогічно як мати Шевченка, помираючи, залишила його. Повернення матері до дитини під постаттю наймички й опіка над нею у тій для матері прикрій ролі, є формою розплати за залишення дитини-сироти. Мати-покритка є втіленням материнської опіки й охорони, за якою тужить поет сирота. Крім того, за обличчям матері-покритки приховується

ідеалізована любов Шевченка з дитячих літ. Культ спогадів його матері й почуття святості поривів власної душі, переливаючись у постать матері-покритки, ставили її на високий рівень мадонни.

Автор, так само як і інші прибічники мадонни, поєднує містерію внутрішнього переживання в одну психічну цілісність – це обоження непорочного дівочтва та материнства. Постать мадонни є найвищою сходиною, на яку підноситься Шевченкова постать матері. Постать мадонни є з одного боку образом дороги, по якій ішов внутрішній розвиток поета, який розвивав скарб святості власної душі та боровся проти знеславлення його через злих людей і лиху долю. Наприклад, зіставляючи мадонну Тараса Григоровича та Рафаеля варто зазначити, що вони від раннього віку вирости сиротами без матері. І, відповідно, Рафаель зображає мадонну як спомин про свою власну матір. Це возвеличення матері належало до важливих завдань у творчості Тараса Шевченка.

Отже, ідеальна жіноча постать Шевченка є з одного боку формою, під якою автор об'єктивує нутро власної душі, й одночасно є сублімованим образом його матері. І звідси своєрідна прикмета його жіночої постаті, а саме – що вона є звичайною жінкою, наймичкою, покриткою, а рівночасно – святою.

Ще хотілося б окреслити один аспект психіки Шевченка – це використання цифри три у поезії. С. Балеї написав працю, яка так і називається «Трійця в творчості Шевченка» (1925). В своєму «Щоденнику» поет відзначає, що в нього є звичай вставати о третій годині: «Когда я, по-обыкновенію встал в три часа,...» [1, с. 407].

Інші приклади: «Я три года крепился, ... Я уже третий год живу самой бедной жизнью, ...» (Лист до Жуковського). «Два, чи може вже й три годи тому буде, як я писав до тебе» (Лист до Артемовського). Також досить часто зустрічається трійця як принцип структури: «У него отнято все, чем жизнь красна: семейство, родина, свобода – одним словом все» (Дневник) [там само, с. 407]. Отже, число три відігравало певну містичну роль у творчості

Шевченка.

Одним з центральних комплексів творчості Шевченка є комплекс дівчини-матері-покритки. Цей комплекс для поета має особистий характер. Поет нагадує собі товаришку своїх дитячих років, яка може мала стати його подругою і дати йому найбільше щастя в світі, Оксану, то вона перед очима його душі виступає у ролі такої нещасної, знедоленої істоти. Поганьблена паном покритка, то є власне любов Шевченка. З іншої сторони материнство, що так яскраво відбивається в цій постаті є проявом особистої туги поета-сироти за материнським теплом. Цікавим фактом залишається перехід творчої уяви поета у реальний світ, коли Шевченко намагався у поважному віці знайти собі для спільного життя «убогу, сироту, наймичку» і вбачав такий образ у Лікері або Хариті.

С. Балеї намагається також подивитися на постать Кобзаря та його творчість і з точки зору психопатології. Враховуючи відносну молодість психопатології як науки на момент написання С. Балеєм своєї наукової розвідки, автор все ж таки намагається проаналізувати творчість Шевченка. Схильність весь час рахувати предмети, прогулюючись вулицею, наприклад, кількість букв на вивісках, кількість зустрічних людей, кількість вікон тощо в психопатології називається аритмоманією. Отже, схильність поета рахувати трійками належить до вищезгаданої психопатології. Інший аспект прояву психіки Шевченка – це зображення дівчини-покритки, що на думку С. Балея є проявом нав'язливої ідеї. Наприклад, хворим приходять богохульні думки коли вони думають про пречисту Діву тощо. Так і в Шевченка, відразу з'являлися такі думки: «Прикрій, бо обезславлює те, що для поета найдорожше, а по часті також примусовий, поневільний, бо поет, як знаємо, не може дивитися на гарну молоду жінку без того, щоб його уява не показала йому зараз сеї дівчини зогидженої і знеславленої лихими людьми» [1, с. 416].

Отже, С. Балеї приходиться до висновку, що у Шевченка мали місце деякі психопатологічні особливості його психіки у вигляді аритмоманії та нав'язливих ідей, що у підсумку було проявом психастенії або неврозу.

Висновки. Отже, ми спробували сформулювати інтерес до постаті С. Балея як фундатора західноукраїнської школи психології через його творчий доробок, а саме погляди С. Балея на особистість крізь призму психоаналізу.

З'ясовано, що вихідною позицією психоаналізу С. Балеєм творчості Шевченка є використання грецького міфу про Ендиміона та Селену, а не традиційного для психоаналізу комплексів Едіпа та Електри. Зокрема, міф про Ендиміона яскраво змальований Шевченком у частині «Гайдамаків» та у вірші «Мені тринадцятий минало». Така мрійливість може бути пов'язаною з самотністю, що супроводжувала митця все життя. Інша обставина мрійливості Шевченка пов'язана з тугою поета за молодістю. Не було повноцінного та щасливого кохання, не було тривалого життєвого захисту. Соціально-політичні настрої в суспільстві йшли в розріз ідеалізму поета щодо України. Але маємо відзначити реалізм фантазій поета, оскільки має місце глибоко вкорінений в душу сенс дійсності. Дійсність ворожа, зла, непристойна, що усвідомлювалася поетом і через внутрішній фантастично-ідеалістичний світ митця з'являлася на зовні у вигляді поезії, малюнку.

Уточнено, що у Шевченка мали місце деякі психопатологічні особливості його психіки у вигляді аритмоманії та нав'язливих ідей, що у підсумку було проявом психастенії або неврозу. Про те саме такі особливості психіки поета дали змогу Шевченку стати геніальним пророком України.

Перспективи подальшого вивчення ми вбачаємо у дослідженні творчого доробку не лише С. Балея, а й інших представників української діаспори.

Список використаних джерел

1. Балея С. Зібрання праць: у 5-ти т. і 2 кн. / [під. ред. М. М. Верникова]. – Львів-Одеса: ІФЛІС ЛФС «Cogito», 2002. – Т. 1. – 487 с.
2. Балея С. Зібрання праць: у 5-ти т. і 2 кн. / [під. ред. М. М. Верникова]. – Л.: Вид-во Національного ун-ту «Львівська політехніка», 2009. – Т. 2. – 511 с.

3. История психоанализа в Украине [текст] / Сост. И. И. Крутько, Л. И. Бондаренко, П. Т. Петрюк. – Харьков: Основа, 1996. – 360 с.
4. Шевченко Т. Г. Кобзар. Повна ілюстрована збірка [Текст] / передм. І. Дзюби. – Харків : Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2009. – 720 с.
5. Яким Ярема / Упорядкув., ред. і прим. С. Яреми. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 244 с.

References transliterated

1. Balei S. Zibrannia prats: u 5-ty t. i 2 kn. / [pid. red. M. M. Vernykova]. – Lviv-Odesa: IFLIS LFS «Cogito», 2002. – Т. 1. – 487 s.
2. Balei S. Zibrannia prats: u 5-ty t. i 2 kn. / [pid. red. M. M. Vernykova]. – L.: Vyd-vo Natsionalnoho un-tu «Lvivska politekhnik», 2009. – Т. 2. – 511 s.
3. Ystoryia psykhoanalyza v Ukrayne [tekst] / Sost. Y. Y. Krutko, L. Y. Bondarenko, P. T. Petriuk. – Kharkov: Osнова, 1996. – 360 s.
4. Shevchenko T. H. Kobzar. Povna iliustrovana zbirka [Tekst] / peredm. I. Dziuby. – Kharkiv : Knyzhkovyi klub «Klub Simeinoho Dozvillia», 2009. – 720 s.
5. Iakym Yarema / Uporiadkuv., red. i prym. S. Yaremy. – Lviv: Vydavnychyi tsentr LNU imeni Ivana Franka, 2003. – 244 s.

Отримано: 18.06.2017

Відрецензовано: 26.06.2017

Опубліковано: 29.06.2017